

даде голям архитектурен стил. Строели се илн малки, подобни на дворцови параклиси църквици, като „Мухлиотиса“ в Цариград, или се пресроявали стари сради. Старата църква на манастира Хора — днешната джамия „Кахрие джами“ — придобила в тези години своя живописен облик благодарение на това, че към нея били пристроени множество своеобразни параклиси с преходи. С особено красива и богата тухлена зидария се отличава църквите в Мистра. Пред църквата „Пантанаса“ (15. век) все още има един открит портик, през чийто колони се открива красива гледка към околността.

Най-хубавите произведения на живописата от Палеологовската епоха са мозайките и фреските на „Кахрие джами“ (началото на 14. век) и фреските на трите църкви в Мистра („Митрополия“, „Перивлентос“ и „Пантанаса“, 14. и 15. век). Теодор Метохит, щедър дарител на манастира Хора, увековечен в портрет до фигурата на Христос, говори в своите посветителни стихове за „тъс-трите радостни багри“, с които благодарение на неговите старания били покрити стените на църквата.

В живописните цикли от епохата на Палеолозите богословската тема играе по-малка роля, отколкото драматичните събития от евангелската история. В „Кахрие джами“ трогателно и често пъти много живо се раказва историята на Богородица и Христос. Дългият цикъл опасва като лента неравните повърхности на стените, сводовете и куполите на притворите. Тук виждаме израз на печал и мъка във фигурата на Мария, която слуша несправедливите укори на Йосиф, и израз на нежност при раждането, и тревога при бяството в Египет, и най-после дълбоко страхопочитание във фигурата на грешницата, паднала в нозете на Христос. Във всички фигури има много поривното движение; те са изпънати, често пъти крехки.

Сред фреските на „Кахрие джами“ особено се открояват лицата на някои светци: мрачния Антимий, мъдрия и строг Йоан Златоуст и юношески красивия Проконий. Пейзажът и особено полугфантастичната архитектура придават известна въздушност на фона. Хълмовете и сградите на фона не увеличават съществено пространствената дълбочина на сцените, но повтарят с очертанията си контурите на фигурите и се вметват добре в архитектурната рамка. Тънко отмереният ритъм на композицията е плоскостен, но е по-свободен и по-раздвижен, отколкото в йератично строите изобржения от 10. и 11. век.

Наситените цветове на средновеизантийската живопис отстъпват през 14. век на смекчените отсенки на нежно-

розово, светлосиньо и лилаво. Кубчетата на мозайките образуват широки петна, които напомнят багрените мазки в живописата. Очевидно фреската, миниатюрата и иконата са отговаряли повече на вкусовете на византийските майстори от 14. век, отколкото мозайката.

Също и в миниатюрната живопис се очертава ново направление. Във фигурата на пророк Авакум от един ръкопис от 14. век душевното външение е изразено много по-силно, отколкото в средновеизантийските миниатюри. Развълнуван от идващи от небето глас, пророкът енергично се извързва; фигурата дори леко излиза от границите на рамката. Миниатюрата е изпълнена в широк живописен манер.

Дълго преди падането на империята под напора на турците във Византия се появили признаци на творческо обединяване. Възпитаният в най-добрите традиции на цариградската школа Теофан Грек, изглежда, не е могъл да намери приложение на своята дарба в родината си и заминал за Русия. Той бил последният и навярно най-значителният византийски майстор от епохата на Палеолозите. Навъднен с изключителен темперамент, забелязан още от съвременниците му, в своите стенописи в Новгород и икони в Москва той се проявил като майстор на величествени концепции и на свободния живописен стил. Особена сила дъха от неговите фигури на монаси и пратопци, сякаш всмуквали в себе си цялата вековна мъдрост на Изтока.

Ала нито мозайките на „Кахрие джами“, нито дори гениалните произведения на Теофан не могли да надхвърлят границите на старите традиции. Забеляването на Византия от турците било нещо повече от съдоносна случайност. Пренесеното на Атон и на Крит византийско изкуство не било в състояние да се развива по-нататък, да създаде нещо ново и значително. Последният голям критски живописец Доменико Теотокопули трябвало да напусне родината си и да изучи задълбочено изкуството в Италия, та под името Ел Греко да влезе в историята на испанската живопис.

През времето на своето хилядолетно съществуване Византия играла важна роля в културната история на света. Тя запазила за Европа наследството на Античността и я спасила от нашествието на арабите. На византийските кописти ние дължим това, което знаем за Софокъл и Есхил. Багажите от турците гърци ставали учители по гръцка философия в Италия. Катедралата „Сан Марко“ във Венеция била школа за италианските